

Digitális tananyagok fejlesztése a vas-, acélmetsallurgia és képlékenyalakítás területén

Harcsik Béla¹ – Jakab Sándor² – Károly Gyula³ – Török Béla⁴

- 1) Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének adjunktusa
- 2) Dunaferr a Magyarországi Kohómérnök-képzésért Alapítvány kuratóriumának titkára
- 3) Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének professor emeritusa
- 4) Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének docense

2011. februárjában **Lukács Péter PhD a Dunaferr a Magyarországi Kohómérnök-képzésért Alapítvány** kuratóriumának elnöke megbízta **Jakab Sándort**, az alapítvány titkárát az-zal, hogy keressen olyan európai uniós pályázatot, amely az alapítvány célkitűzéseit, azaz a felsőoktatást, azon belül a kohómérnök-képzést támogatja. Jakab Sándor a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP-4.1.2.A.), „Képzés- és tartalomfejlesztés, képzők képzése, különös tekintettel a matematikai, természettudományi, műszaki és informatikai képzésekre és azok fejlesztésére” című pályázati felhívását találta az alapítvány céljaival leginkább meg-egyezőnek. A pályázat az Új Széchenyi Terv keretében jelent meg az ESZA Nonprofit Kft koordinációjával.

A kiírás feltételül szabta, hogy egy felsőoktatási intézménnyel konzorciumban történjen a pályázat megvalósítása, erre – kézenfekvő megoldásként – legalkalmasabbnak a **Miskolci Egyetem Műszaki Anyagtudományi Karát** találta az alapítvány kuratóriuma.

Az elnök úr – Dr. Gácsi Zoltán, a Műszaki Anyagtudományi Kar dékánjának javaslatára – felkérte **Dr. Károly Gyulát a Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének** professor emeritusát, hogy az egyetem részéről koordinálja a pályázat megírását, majd sikeres döntés után vezesse az alapítvány és az egyetem erre a célra megalakított konzorciumát. A kuratórium javasolta továbbá, hogy a **Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének Metallurgiai (ISD Dunaferr) Kihelyezett Intézeti Tanszéke** is működjön közre a pályázat elkészítésében és megvalósításában, s lehetőség szerint minél több Dunaferr szakember működjék aktívan közre a tananyagok megírásában, lektorálásában.

Károly Gyula a pályázat kiírásának ismeretében javasolta, hogy ne kizárólag a vas- és acélmetsallurgia – nyersvas- és acélgyártás, hengerlés, felületbevonás – témakörében, hanem az ezekhez kapcsolódó alapozó kémiai metsallurgia és az eddig még magyar nyelvű tananyag-gal nem rendelkező archeometetsallurgia témájában is készüljenek tananyagok, s a programba kerüljön bele a steeluniversity tananyagának adaptálása is. A projekt 24 hónapos megvalósítá-sára 2011. szeptember 1. és 2013. augusztus 31. közötti időszak került kijelölésre.

A projekt szerkezetének és sarokszámainak megfogalmazása után a pályázati anyag elkészíté-sére, benyújtására és megvalósítására – a Dékán javaslatára, s az alapítvány kuratóriumának egyetértésével – az alábbi team alakult:

- Projektmenedzser: **Dr. Török Béla**, a Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének (MÖI) egyetemi docense, aki számos EU-s pályázatot vezetett már,
- tudományos színvonalért és ipari szakmaiságért felelős szakmai vezetőül: **Dr. Kékesi Tamás**, a MÖI egyetemi tanára,

- digitalizálásért és az oktatók képzéséért felelős szakmai vezetőül: **Kocsisné Dr. Baán Mária** egyetemi docens, a Miskolci Egyetem Észak-Magyarországi Regionális Távköztársulási Központjának igazgatója,
- pénzügyi vezető: **Barta Andrásné**, a NORDA Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. vezető menedzsere.

A pályázatot kialakítók ezek után a Dékán és az alapítvány kuratóriumának egyetértésével elfogadták a készítendő 15 tananyag címét és alapvető adatait tartalmazó listát (1. táblázat) és a kéttagú konzorcium koordinátori és összekötő szerepére felkérte **Dr. Harcsik Bélát** (a MÖI későbbi adjunktusa). Az egyes tananyagok lektorálására – a szerzők javaslatait figyelembevéve – az adott szakterület egy-egy kiemelkedő hazai személyisége került felkérésre, ezzel is biztosítva a legmagasabb minőséget.

Tananyag címe	Szerző(k) (vezetőszerzők neve kiemelve)	Lektor
1. Archeometallurgia	Dr. Török Béla	Dr. Sziklavári János
2. Kémiai metallurgia	Dr. Kékesi Tamás	Dr. Bartha László
3. Vasmetallurgia alapjai	Dr. Farkas Ottó , Móger Róbert	Dr. Tóth L. Attila
4. Vasmetallurgia fejlődési irányjai	Dr. Farkas Ottó	Dr. Grega Oszkár
5. Acélmetallurgia alapjai	Dr. Károly Gyula	Dr. Szegedi József
6. Konverteres acélgyártás	Dr. Károly Gyula , Józsa Róbert	Dr. Szabó Zoltán
7. Elektroacélgyártás	Dr. Károly Gyula , Dr. Kiss László, Dr. Harcsik Béla	Dr. Szőke László
8. Acélok üstmetallurgiai kezelése	Dr. Károly Gyula , Dr. Kiss László, Dr. Károly Zoltán	Dr. Szőke László
9. Acélöntés, speciális acélgyártás	Dr. Harcsik Béla , Dr. Károly Gyula, Dr. Réger Mihály	Dr. Sziklavári János
10. Speciális acélok gyártásának metallurgiai, energetikai, környezetvédelmi, minőségbiztosítási szempontjai	Dr. Károly Gyula , Dr. Tardy Pál, Dr. Kiss László	Dr. Szőke László
11. Rúd- és laposacéltermékek hengerlésének elméleti és technológiai szempontjai	Dr. Farkas Péter , Dr. Gulyás József, Dr. Horváth Ákos, Illés Péter	Marczis Gáborné Dr.
12. Fémes és szerves bevonattechnológiák	Dr. Török Tamás , Dr. Dénes Éva†, Barta Emil	Lakatosné Dr. Varsányi Magdolna
13. Acélgyártásnál a technológiatervezés, technológiafejlesztés, adagvezetés elméleti megfontolásai, vertikális szempontjai	Dr. Károly Gyula , Dr. Tardy Pál	Dr. Szőke László
14. A primeracélgyártás technológiatervezésének, technológiafejlesztésének gyakorlati szempontjai	Dr. Harcsik Béla , Dr. Kiss László, Józsa Róbert	Dr. Károly Gyula
15. Az üstmetallurgia és a folyamatos öntés technológiatervezésének, technológiafejlesztésének gyakorlati szempontjai	Dr. Harcsik Béla , Dr. Kiss László, Józsa Róbert	Dr. Károly Gyula

Az egyes jegyzetek tartalmának rövid összefoglalása:

1. Archeometallurgia

Az archeometallurgia témájában hazánkban írásos tananyag eddig még nem készült. A tananyag része a régészeti lelőhelyek és leletek vizsgálati módszereinek, vas és nemvasfémek – archeometallurgiai – előállítási eljárásainak ismertetése.

2. Kémiai metallurgia

A vas- és fémmetallurgia elméleti alapjait összefoglaló hiánypótló jegyzet tartalmazza az előkészítő technikákat, a metallurgiai termodinamikát, reakciók kinetikáját, a piro- és hidrometallurgiai fémkinyerés, illetve a fémtisztítási eljárások elméletét.

3. Vasmetallurgia alapjai

A nyersvasgyártás elméletét bemutató jegyzet a nagyolvasztói nyersvasgyártást, mint az acélgyártás alapvető fémbetét-ellátó technikai-technológiai rendszerét mutatja be. A redukációs folyamatok mellett a nyersvas összetételének alakulására ható tényezők kerülnek összefoglalásra.

4. Vasmetallurgia fejlődési irányjai

A vasmetallurgia új technológiai eljárásai mennyiségükben és minőségükben egyaránt értékeesebb gyártási módszerek kidolgozásához vezettek, aminek következtében a témakör önálló tantárgy rangjára emelkedett az egyetemi kohómérnökképzésben, külön egyetemi jegyzetbe foglalva az ismeretanyag oktatott részét.

5. Acélmémetallurgia alapjai

Az acélgyártás elméletét összefoglaló jegyzet ismerteti az acélgyártás fizikai-kémiai alapjait, a fontosabb termodinamikai és reakciókinetikai összefüggéseket. Bemutatásra kerülnek a résztvevő fázisok (olvadék, salak, gázfázis) legfontosabb reakcióinak, az oxidációnak, a dezoxidációnak, a kéntelenítésnek és a gáztalanításnak a metallurgiai alapjai.

6. Konverteres acélgyártás

A – világszinten legelterjedtebb – konverteres acélgyártás kialakulásától máig tartó fejlődését, illetve a ma használatos technológiai berendezéseket és technológiákat foglalja össze a jegyzet.

7. Elektroacélgyártás

A jegyzet bemutatja az ívfényes elektroacélgyártás fejlődési lépéseit, a klasszikus kétperiódusútól mai korszerű UHP kemencéig. Ismertetésre kerülnek az – elsősorban – öntödékben használatos indukciós kemencék részei és működési elve.

8. Acélok üstmetallurgiai kezelése

A primerkemencéből lecsapolt nyersacélt különböző szelektív üstmetallurgiai kezelésekkel gyártják készacéllá, ami akkor már önthetővé válik. A tananyag bemutatja a homogenizálás, a hevítés, az ötvözés, a zárványtalanítás és a gáztalanítás legelterjedtebb módszereit.

9. Acélöntés, speciális acélgyártás

A készacélt tovább feldolgozásra öntéssel teszik alkalmassá. A jegyzet bemutatja a kristályosodás alapjai mellett, az üst részeit, ismerteti a hagyományos és folyamatos öntés technológiáját.

10. Speciális acélok gyártásának metallurgiai, energetikai, környezetvédelmi, minőségbiztosítási szempontjai

Az egyes acéltípusok gyártási technológiáját ismerteti a tananyag. A klímavédelem és az acélipar kapcsolatát, a vas- és acélmetallurgia környezetvédelmi vonatkozásait, a CO₂-kibocsátás csökkentésének lehetőségeit, az energiafelhasználás hatékonyságának javítását foglalja össze a jegyzet. Továbbá fontos rész a minőségbiztosítás gyakorlatának bemutatása az acélipari gyakorlatban.

11. Rúd- és laposacéltermékek hengerlésének elméleti és technológiai szempontjai

Az acélmetallurgia öntéssel előállított féltermékének a továbbalakítása a képlékenyalakítás feladata. A jegyzet a hengerlés alapjait foglalja össze, kitérve az alakos és laposacéltermékek előállításának elméletére.

12. Fémes és szerves bevonat technológiák

A jegyzetben a nagyszámú felülettechnikai eljárás közül tárgyalásra kerülnek a szobahőmérséklethez közeli hőmérsékleten dolgozó vizes oldatos bevonó technológiák, a fémek, illetve fémötvözetek olvadékaival dolgozó, nagyobb hőmérsékletű és nagyteljesítményű, folyamatos sorokon fémolvadékkal bevonó technológiák valamint, a részben ugyancsak nagy hőmérsékleten megvalósított tűzzománcozás.

13. Acélgyártásnál a technológiatervezés, technológiafejlesztés, adagvezetés elméleti megfontolásai, vertikális szempontjai

A vaskohászattal foglalkozó kohómérnök hallgatók oktatásának szemléletesebbé tételére készült az interneten ingyenes elérhető – többnyelvű – e-learning oktatóprogram, a www.steeluniversity.org. A jegyzet bemutatja a program négy modulját: az oxigénes konverter, az ívfényes elektroacélgyártás, az üstmetallurgiai kezelés és a folyamatos öntés elméletének oktatására készült igen szemléletes e-learning tananyagokat.

14. A primeracélgyártás technológiatervezésének, technológiafejlesztésének gyakorlati szempontjai

A jegyzet az oxigénes konverter acélgyártás és az elektroacélgyártás (ívfényes és indukciós) gyakorlatával foglalkozik. A kemencék tűzállófalazatának kialakításának ismertetése mellett a szerzők konkrét példákon keresztül szemléltetik a betétösszeállítástól a csapolásig a teljes adaggyártást. Bemutatásra kerülnek a www.steeluniversity.org oxigénes konverteres acélgyártásra és ívfényes elektroacélgyártásra vonatkozó szimulációs programjai.

15. Az üstmetallurgia és a folyamatos öntés technológiatervezésének, technológiafejlesztésének gyakorlati szempontjai

A jegyzet összefoglalja az üstök előkészítését, az üstmetallurgia gyakorlatát, az ötvözőanyagokat és az ötvözesi megoldásokat. A hagyományos és folyamatos öntés eszközei és technológiája mellett ismertetésre kerülnek a www.steeluniversity.org program az üstmetallurgiai eljárásokat és a folyamatos öntést bemutató szimulációi.

A vaskohászattal foglalkozó kohómérnök hallgatók oktatásának szemléletesebbé tételére a **World Steel Association** és a **Liverpooli Egyetem** készítette el a **steeluniversity.org** internetes honlapon ingyenesen elérhető on-line e-learning oktatóprogramot. A program részletesen bemutatja az acélgyártás teljes folyamatát a nagyolvasztótól a konverteres acélgyártásig, az üstmetallurgiai kezeléstől a meleghengerlésen át egészen a hőkezelésig. Az oldal nemcsak elméleti összefüggéseket mutat be, hanem szimulációk segítségével a felhasználó maga is

gyárthat például karosszérialemezt vagy szerszámacélt a betétanyagok kiválasztásától kezdve a leöntött féltermékig bezárólag. A projekt egyik fontos, felsőoktatási szempontból exkluzív célja, hogy három elektronikus jegyzet formájában adaptálja a program 4 modulját (oxigén konverter – BOS; ívfényes elektroacélgyártás – EAF; üstmetallurgiai kezelés – secondary steelmaking; folyamatos öntés – continuous casting) magyar nyelven. (a szakfordítást Szőke László, címzetes egyetemi tanár végezte). A www.steeluniversity.org-ot működtető **World Steel Association** vállalta, hogy díjmentesen átadja a modulok teljes angol szövegét, majd az elkészült magyar fordítást, új nyelvként, megjelenti az elérhető nyelvek között.

A pályázat beadása a pályázatot koordináló szervezet felé megtörtént 2011. május 20-án. Az első eredmény 2011. október 24-i keltezéssel érkezett, miszerint a Döntés Előkészítő Bizottság döntése alapján a Humán Erőforrás Programok Irányító Hatóság támogatásra érdemesnek ítélte, azonban az összpontszám alapján felállított pályázati sorrend és a támogatásra rendelkezésre álló keretösszeg alapján forráshiány miatt várakozó listára sorolta.

2012. január 27-ei keltezéssel küldött újabb levelében azonban már a projekt támogatásának lehetőségéről értesítette a projektmenedzsert az ESZA Nonprofit Kft. programigazgatója. Az előre nem tervezett csúszás miatt a projekt megvalósítási időszaka 2012. március 1. és 2014. február 28. közé módosult.

A munka érdemi része a támogatási, a szerzői felhasználói és egyéb szerződések megkötése után, a jegyzetek kéziratjai, a mozgóképek és animációk elkészítésével folytatódott. A jegyzetek sorban készültek 2013 folyamán és lektorálásuk is fokozatosan megtörtént. A lektorált jegyzetek kéziratjai részben már a digitalizálást megelőzően felhasználásra kerültek az oktatás során. Az elkészült jegyzetek – a digitalizálást követően – 2014. február 28-tól érhetőek el.

A pályázat nem támogatja a nyomtatás költségét, hanem a teljesen ingyenes internetes hozzáférést preferálja. Ennek megfelelően a megjelenítés módja e-learning és pdf formátumban:

- tananyagok teljes verziója – önregisztrációt követően – online a Miskolci Egyetem e-Learning Centruma által üzemeltetett Moodle keretrendszerben, www.kohasztananyagok.uni-miskolc.hu,
- a MÖI honlapja (letölthető pdf formátumban),
- az ISD Dunaferr Zrt. honlapja (a MÖI honlapjára navigáló linkkel),
- a www.tankonyvtar.hu honlapja (a MÖI honlapjára navigáló linkkel).

Így nemcsak a Miskolci Egyetem jelenlegi hallgatói, hanem más felsőfokú intézmények oktatói és diákjai, illetve gyakorló mérnökök, szakemberek is hozzá tudnak férni a legmodernebb ismeretekhez magyar nyelven.

Az e-learning biztosítja azt a lehetőséget, hogy a tananyagok szövegét ne csak fotókkal, rajzokkal, illetve diagramokkal illusztrálják, hanem animációkkal és mozgóképekkel is kiegészüljenek a jobb megértést segítve. A tananyagok összesen 53 mozgóképpel és 46 animációval szemléltetik az egyes berendezések működését, illetve a használatos eljárásokat.

A pályázat előírta a képzők képzését is, amire a teljes költségvetés min. 15 %-át kellett fordítani. Ennek keretében a tananyagok szerzői és lektorai, illetve az elkészült digitális jegyzetek segítségével oktató kollégák pedagógiai, e-learning módszertani és idegen nyelvű prezentációra való felkészítő képzéseken vettek részt a projekt megvalósítása során.

A projekt költségvetése 95 %-os támogatással és 5 % önrésszel finanszírozott, amikből a konzorciumi partnerek a vállalt feladatoknak megfelelő arányban részesültek. Az Egyetem vállalta 12 db tananyag elkészítését, a digitalizálás és a képzések lebonyolítását. Az Alapítvány feladata volt 3 db tananyag elkészítése, a mozgóképek és animációk készítésének megszervezése. A vállalt feladatokra, az ajánlatok mérlegelésével, mindkét fél elismert szakembereket választott. A tananyagok felkért szerzői a Miskolci Egyetem jelenlegi és volt oktatói, az ISD Dunaferr Zrt. dolgozói és főtanácsosai, illetve más a szakterületükön igen megbecsült szakemberek. A digitalizálást a Miskolci Egyetem e-Learning Centrumának munkatársai végezték. A képzéseket az oului egyetem szakemberei (idegen nyelvű oktatás), illetve az e-learning és pedagógiai módszertani képzések legjelentősebb hazai szakértői tartották. A mozgóképek az ISD Dunaferr Zrt, az ózdi ÓAM Kft. üzemeiben, a Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézetének laboratóriumaiban, illetve egyéb külső helyszíneken készültek.

A projekt 12 hónapos előkészítési és 24 hónapos megvalósítási időszakában a megvalósítók csapatában néhány változás történt. Dr. Dénes Éva felkért társszerző a projekt korai szakaszában sajnos elhunyt, így szerzőtársai nélküle készítették el a jegyzetet. A projekt menedzsmentjében további két személyi változást történt: Kocsisné Dr. Baán Mária más, frissen elnyert tudományos projektek irányításában való részvétele miatt Dudás Róbertnek adta át helyét e projektet illetően. Prof. Dr. Kékesi Tamást a Miskolci Egyetem rektora tudományos és nemzetközi rektor-helyettesnek kérte fel, így a pályázat kivitelezésében vállalt feladatait – összeférhetetlenség miatt – Dr. Harcsik Béla adjunktus vette át.

Az elkészült új tananyagok jelentős segítséget nyújtanak nem csak az anyag- és kohómérnök hallgatók részére, hanem a szakmájukat már gyakorló mérnökök is nagy örömmel vették, hogy a régen tanultakat felfrissíthetik, kiegészíthetik és mindezt jól illusztrálva térítésmentesen tehetik.